

A rovat szerkesztője: Sebestyén Imre

Sorskérdéseink

I.

Az individuális életvezetés lemondások és elfojtások révén valósul meg. Hasonló a helyzet a közösséggel is. A közösséget összetartó, egyesítő, átfogó kötelékek alkalmazkodást kívánnak a csoport tagjai részéről. Ez a veszteség általában megteríti: cserében a személyiség megőrizheti lelki épességét, a másokkal megosztható személyes tapasztalat és életérzés pedig biztonságérzetet nyújt, és segítséget jelent az életvezetésben.

Igy van ez minden esetben, ha az események és történések egy adott közösségen belül csakúgy, az egymással megosztható közös valóság részét képezik. De mi van akkor, ha a valóság helyzete, a személyes élettapasztalatot illetően maga a közösség is elfojtásokra kényszerül? Ha a közösségi tudat nem teszi lehetővé a megélt valóság közös megbeszélését? Ilyenkor regressziós állapot lép fel, a közösségi a tudatosság alacsonyabb szervezeti szintjére kerül, és a sorsszerűségében gyakran a kollektív tudattal van a vezérlő szerepe. A közösség hasonlóvá válik a kormányozhatatlan hajóhoz, amely a természet vak elemeinek van kiszolgáltatva.

A regressziós állapot is együtt jár bizonyos fokú tudatosítással. Az én és a másik, a mi és a többiek kapcsolatának problematikáját sosem szorítja teljesen háttérbe a tudattal. A létezés értelmére, céljára vonatkozóan az öközűség szintjén is vannak valamilyen válaszok. A társadalom fejlettségi szintjétől függően azonban a közösségi tudat szintje – és vele együtt az egyén pszichés organizációs szintje – különböző.

A történelem pszichológiai értelemben az emberi lét különböző szervezeti és kollektív tudatossági szintjeit jelenti. A nagy történelmi múlttal rendelkező, sok mindent megélt népek kollektív tudata (és tudattalanja) elvileg gazdagabb, mint az újabb keletű népeké. A világörök, embertársainkól, önmagunkról alkotott képük, felfogásuk, életvezetési modelljük többszöröse, árnyaltabb, úgy is fogalmazhatnánk, hogy több mindennek vannak a tudatában.

Valaminek a tudatában lenni azonban nemcsak a tapasztalat és ismeretanyag függvénye, hanem az adott történelmi-társadalmi körülményeké is. Vannak helyzetek, amikor a kollektív tudat nem a maga útját járja, hanem kényszerpályára kerül. A szabadságuktól megfosztott, vagy hosszú időn át elnyomott népek kollektív tudata nem a saját autentikus létüknek, hanem idegen akaratnak van alárendelve, s olyan értékrendszert képvisel, amely nincs összhangban a közösség lényével.

II.

A magyarság kollektív tudata a megvert és megázott gyermek lelkiületét szimbolizálja, aki „mindent kibíró” dacosságával próbál beszélgülni a világ hatalmasságaival, ami egy idő után megadó viselkedésre, önfeladott magatartásra megy át. Ellenében például az amerikai állampolgár erő és büszkeséggel sugárzó nemzeti tudatával, amelyet a nagyhatalmi erő táplál és legitimál. A magyarok kollektív tudata vélt vagy valós vétkes által terhelt, míg az amerikaiak lelki semmiféle teher nem nyomja: emelt fővel, gátlások nélkül járnak-kelnek a világban, holott történelmük alig kétszáz esztendeje alatt mérhetetlenül sok vér tapadt a kezükhöz, s rengeteg bűnt követek el más népek ellen. (Gondoljunk csak az indiánok kiirtására, az afrikai népek rabszolgaként való elhurcolására, az atombombá dobására, és a sort még hosszan folytathatnánk.)

Ezzel a példával csak azt kívántam érzékeltetni, hogy a kollektív tudat és lelkiület korántsem pusztán szellemi örökség és alkati sajátosság kérdése.

OLVASSA A ROVATUNK KÖVETKEZŐ SZÁMÁBAN!

Sajtószabadság Kossuthfalván?

Viszontválasz „kupaktanácsosoknak” helynyelvben

Ismét megvárakoztatottam vagy talán csak pihenttem, kimélttem viapatarnéimet, meg tén magamát, főként pedig Sziloboda János tanár urat, aki – lám – megiscsak bizonyította föltevésem megalapozottságát, miszerint alig várja, hogy közszereplési ürgühöz jusson a sajtóban. Persze igaz adok neki, amikor a Magyar Szó toleráns rovatában, a Sorskérdéseinkben megállapítja (2002. aug. 18-án), hogy lényegében nemem van igazam a Kossuthfalva újbóli használatában Ómorvára helyett (jóllehet Bács előttél nélkül), hiszen az ősszmagyarság ezen a néven ismer rá a falura.

Igy kezdj Torok Csaba választást Sziloboda Jánosnak, ám írást helyszínről máj sainsos csak rovatunk következő megjelenésére közüljük. Tehát még inkább léssz – de ezúttal már nem a szerző hibájából – a rovatnak idejében leadott viszontválasz.

dése, hanem sokkal inkább a hatalmi viszonyok függvénye. Az amerikaiak kollektív tudatát gazdasági és katonai erőkük táplálják és legitimálják, míg a magyarokét ezeknek a hiánya.

A magyarok a szülőföldért és a szabadságért vívott harcok nagy részét elvesztették. Ezeket a keserű történelmi tapasztalatokat, fájdalmakat a közösségi tudat igyekezett feldolgozni vagy elfojtani. A trianoni döntés azonban olyan csapást mért a magyarságra, amelynek a következményeit a szokásos védekező-elhárító mechanizmusokkal nem lehetett eliminálni. A trauma következtében súlyos kollektív tudatzavar lépett fel, amely veszélybe sodorta a nemzet pszichés organizációját. Ez a máig tartó válsághelyzet a népleletben „trianoni pszichózis” néven vált ismertté.

Ada. A katolikus templom

Trianon történelmi előzményeiről, a megalázó bekedítumról, annak gazdasági és politikai következményeiről nálam szakavatottabb előadók fogják itti ma beszélni, így erre nem kívánok kitérni. Hadd utaljak viszont röviden azokra a pszichológiai jelenségekre, amelyek a trauma következtében előálltak, és amelyek a magyarság egész történetét társadalmi és lelki depressziós állapotára valamelyest talán magyarázzal szolgálnak.

Pszichológiai közhely, hogy a gyermek megpróbál azonosulni a környezetében levő személyekkel, függetlenül attól, hogy azok jók vagy rosszak, biztonságot nyújtóak vagy félelmetesek számára. Néha nincs más választása a felnőttnél embernek sem. Ha az életére törő bestiális támadóval szemben nem tud másként védekezni, annak megfigyelésére nincs semmiféle hatalma és eszköze, ellenállás helyett behódolással, önfeladásal védekezik. Megpróbál azonosulni a támadóval. A kiszolgáltatott helyzetben levő népek is hasonlóképpen viselkednek: megpróbálják elnyomók szökésit, értékrendszerét, gondolkodási módját elsajátítani, és azokat mint saját belső tartalmakat elfogadni.

Ez történt a magyarsággal is. Nemcsak tudomásul vette és elfogadta, hanem saját kollektív tudatává tette elnyomói elvárásait. Eladdig, hogy az irányadó szellemi-politikai vezetőréteg – a két világháború közötti rövid időszakot eltekintve, amikor Horthy megpróbálta fönttartani a nemzeti összetartozás és összetartás tudatát – maga próbált igazolást keresni a példátlan országcsönkítésre, kiméletlenül ostorozta mindazokat, akik a térdre kényszerített, önazonosságában elbizonytalanított, fogvatkozott nemzet gondjait-bajait megpróbálták szóvá tenni.

Trianont követően a magyarság kollektív tudata a jeltett rövid időszakot eltekintve – nem a saját útját járja, hanem idegen önkény köré szerveződik, idegen érdekeket, gondolatokat, szándékokat próbál velük sajátunkként elfogadtatni. Olykor, az ünnepi pillanatok hevéletében szeretünk ugyan nagy szavakat használni, az „ezeréves államalapításra”, a Kárpát-medencén belüli „kulturálflényünkre” hivatkozva „igazságot” és „elismerést” követelni a magyarok, az idegen érdekeknek alárendelt kollektív tudatunk azonban az érdemi cselekvések gátat szab. Cselekvés helyett külső pártfogók segítségéről álmodozunk, hogy aztán újabb hatalmasságok csizmáját tisztogathassuk.

A trianoni trauma miatt a magyarság nemzetfejlődése elakadt, s ebből a szempontból vajmi csekély vigaszt jelent számunkra, hogy velünk együtt veszteltek a történelem vakágányán azok a népek is, amelyek a tőlünk elrabolt hadizsákmányon osztozkodtak. A kollektív tudattal és tudattalannal, bár más előjellel, nálunk is súlyos bajok vannak, ami megakadályozza őket abban, hogy a múlt század eleji viszonyokat meghaladják.

III.

Az új történelmi helyzet, a megváltozott politikai szférák, a nagyhatalmi érdekek elmozdulása visszahat a magyarság kollektív tudatára is. Ahhoz képest, hogy a határon túli magyarság szellemi vezetőrétege nemrég még a nemzet tudat feladását szorgalmazta, ehhez kötötte a diplomák osztását, ma pedig a magyar kisebbségi pártok kormányzati szerepet vállalnak az utódállamokban, az elmozdulás vitathatatlan. Igaz, hogy a kisebbségi pártok jobbra csak diszkrét szolgálnak, és a nemzeti érdekképviselettel súlyos bajok vannak, maga a folyamat azonban a kollektív tudat erősödésé és leltisztulása irányába mutat. Ez a helyzet Erdélyben, Felvidéken, Kárpátalján, talán még Magyarországon is, függetlenül attól, hogy ennek a folyamatnak az üteme az anyaországban messze alatta marad a kívánatosnak.

A kollektív tudat erősödésének és leltisztulásának ma már nem annyira külső, hanem sokkal inkább belső akadályai vannak. Más népek esete is ezt példálja. Vajon mi az oka annak, hogy a diktatúra alól felszabadult népek máig nem tértek magukhoz tudatzavaros állapotukból? Hogyan lehetséges, hogy a kommunista rendszer összeomlása után 12 esztendővel az emberek még mindig lelküzdhetetlen illúziókat táplálnak iránta?

Ennek a patológiájá helyzetnek a magyarázatát a múlt szellemi örökségét őrző és továbbító kollektív tudatállapotban kell keresnünk. A kollektív tudat (és tudattalan) a karakterformálón és az életünk láthatatlan szálakon történő vezérlésén keresztül jelentős mértékben befolyásolja a népek sorsának az alakulását. A magyar társadalom például mesterial elsajátította a körülményekhez való alkalmazkodást, a külső elvárásokhoz való igazodást. Olyannyira, hogy a csendes behódolás a kollektív tudat uralkodó normájává vált. Ezért tekint a tömeg bizalmatlansággal azokra, akik gyökeres változást akarnak. Sokkal közelebb érzi magához a közöny forgatókat, besúgókat, törtéteket, hiszen ezek a magatartásformák, amelyekkel sokan boldogultak, ismerősek a számára.

Tóthfalvi részlet

A kommunizmus az emberben meglevő legalantasabb ösztönökre és tulajdonságokra épített; a tolvajlásra, hazugságra, gyűlöletre, hiúságra, irigységre, kegyetlenségre. Ezeknek a tulajdonságoknak a birtokában sikeres karrier vár azokra, akik eszük, tehetségük, munkájuk, kitartásuk hiányosságai révén nem mentek volna egyébként semmire. Vajon milyen más üzenetet hordozhatna a sérült közösségi tudat az új generáció számára, mint azt, hogy a tehetség, a tudás, a munka nem érték, a társadalmi felemelkedés nemtelen viselkedés, illetve a hatalomhoz való törleszkedés függvénye. A biztos sikert a hatalomhoz való hűség és megbízhatóság ismételt

„Ha egy népet megfosztanak az autentikus szellemi életétől, az nemcsak a nemzet tudat zavarához vezet, hanem magával vonja a nemzet tudat fenomenológiai kiüresedését is. A nemzeti hovatartozás fogalma üres, tartalmatlan kategóriává válik, sem a személyi lét, sem a közösségi lét vonatkozásában nem jelent semmit. A délvideki magyarok közül sokan eljutottak eddig a pontig. Hol ennek, hol annak vallják magukat, attól függően, hogy milyen a széljárás, és milyen kabát van rajtuk. Mások még kötődnek magyarságukhoz, de úgy vannak vele, mint a divatjától felöltözött: szégyenlősen viselik, amíg „alkalomhoz illőbb” ruhadarabra nem cserélik.”

demonstrálása, illetve az autonóm értékhorozó személyek megfigyelése és besúgása jeleníti.

A magyarság esetében a zavarodott nemzet tudatnak ezen tülenőden van más tartalmú üzenete is, ami más népekre nem jellemző. Azt sugallja, hogy ostoba és veszélyes vállalkozás magyarnak lenni. A magyar ember nem megy semmire, ráadásul a szomszéd népek és a világ hatalmasságai részéről állandó veszélynek van kitéve. De, ha netán magyar léteze valaki mégis vinné valamire (aminek, valljuk be, nincs nagy valószínűsége), és nem veszik fejét a szomszéd népek vagy a világ hatalmasságai, akkor mérget lehet rá venni, hogy a többi magyar fogja megfojtani vagy sárba taposni.

IV.

Bár alapvonásait tekintve a kollektív tudatzavar sok hasonlóságot mutat, mivel a magyarság szétszórta, több országban, különféle politikai és gazdasági viszonyok és különböző mentálitási népek között él, a kollektív tudatnak (és tudattalanának) bizonyára vannak eltérő sajátosságai is, amelyek vizsgálata érdekes etnopszichológiai felismerésekhez vezethetne bennünk.

De lássuk, hogy a lassú tudatzavaros időszak milyen nyomot hagyott a délvideki magyarságon.

Közösségi tudatunk – és ebben aligha különbözik másoktól –, hazugsághegyeken, félígazságokon, félremagyarázásokon nyugszik, és tele van fehér folttal. Ilyen fehér fol a sorsunk megfordított és megváltozott esemény, Trianon is, amiről tudtommal soha nem tanácsoznunk még eddig. Ha a felejtés és emlékeztetés téren világajánokhoz rendeznénk, a nemzeti létet illetően a vajdasági magyarság bízást számíthatna az első helyre.

A trianoni traumát '44-ben újabb trauma követte, amire ráakadt a kommunizmus öröksége. Ezeknek az újabb traumáknak a következtében a nemzeti létet kapcsolatos tudatzavar olyan súlyossá vált, hogy már a szavak is értelmüket veszítették. A megszálás felszabadulásnak, a hátrányos helyzetet egyenlőségnek, honfoglalásnak lemeszárítását testvériség-egységnek neveztük. Titót pedig a legnagyobb magyar (!) történelmi személyiségnek tekintették.

A kollektív tudatzavar mindig együtt jár az adott közösség szellemi leltisztulással és lassú észéssével.

Ha egy gyermeket megfosztanak saját belső érzéseitől, ha gondolatait nem valhatnak a másokkal megosztható közös valóság részévé, az többnyire kóros személyiségfejlődéshez vezet. Hasonlóképpen van ez a népekkel is. Ha egy népet megfosztanak az autentikus szellemi életétől, az nemcsak a nemzet tudat zavarához vezet, hanem magával vonja a nemzet tudat fenomenológiai kiüresedését is. A nemzeti hovatartozás fogalma üres, tartalmatlan kategóriává válik, sem a személyi lét, sem a közösségi lét vonatkozásában nem jelent semmit.

A délvideki magyarok közül sokan eljutottak eddig a pontig. Hol ennek, hol annak vallják magukat, attól függően, hogy milyen a széljárás, és milyen kabát van rajtuk. Mások még kötődnek magyarságukhoz, de úgy vannak vele, mint a divatjától felöltözött: szégyenlősen viselik, amíg „alkalomhoz illőbb” ruhadarabra nem cserélik. A zavarodott kollektív tudatnak, illetve a kiüresedett nemzet tudatnak a következtében évente egy százalékkal csökken a magukat magyarnak vallók száma.

V.

A trianoni trauma pszichológiai következményei ott vannak életvitelünkben, karakterjegyekben, gondolatainkban, érzéseinkben. A nagy katalizma utóregészlet mindannyian ott érezzük szízeinkben. Azok is, akik a sokkhatású hisztériás tünetekbe menekültek: amnéziába estek, megmnultak, süketek és vakok lettek vagy félrebeszélnek. Ők kiváltképpen szerencsétlenek.

A megváltozott történelmi körülmények új helyzetet teremtek. Anyiban legalábbis, hogy hozzáfoghatunk a lálelet elkészítéséhez. A szellemi-tudati felépüléshez sok időre van szükség. A felépülés úján fontos lépést jelent a Trianon következményeivel való szemvetés, ami voltaképpen az önmagukkal való szembenézés jelent. Tanácskozással, és azt követően a 80 év kisebbségben c. könyv bemutatásával, ehhez a szemvetéshez, illetve önismeretünk elmélyítéséhez kívánunk hozzájárulni.

Dr. HÓDI Sándor

A Nemzet és haladás, Trianon a magyarság tudatvilágában címmel 2002. augusztus 31-én Tóthfaluban tartott tanácskozási bevezető előadása.